

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ІМ'Я

Пушкіна О. В., Тюря Ю. І.

ВСТУП

Історично так склалося, що починаючи ще зі стародавніх часів існування цивілізації, люди себе ідентифікували за власним ім'ям. Можна стверджувати, що ім'я людини існує стільки, скільки й саме людство, воно здатне не лише індивідуалізувати особу, але й виокремити її серед інших, засвідчуючи її статус, місце та призначення в певному суспільстві. Протягом усієї історії існування людства роль, функції та призначення, які забезпечує ім'я, залишалися практично сталими та незмінними, окрім випадків, коли на певних історичних етапах розвитку суспільства імена людей асоціювалися з професіями та ремеслами й показували їх сутність. З перебігом часу й історичних перетворень ім'я людини трансформувалося в дещо набагато більше, аніж просто слово, складене із букв, воно стало забезпечувати соціальне буття особи у суспільстві.

Імена людей – це часточка історії кожного народу у світі. В них відбивається і побут, і вірування, і сподівання, і мрії, і творчість цілих епох. З раннього дитинства та впродовж усього життя людина настільки часто не чує жодного слова, аніж як своє ім'я.

Більшість антропологів вважають, що ім'я людини може впливати на її особистість і, як наслідок, визначати якоюсь мірою долю кожного. Зважаючи на це, варто дуже обережно та відповідально ставитися до вибору імені. Не бажано називати дитину, наприклад, на честь героїв улюблених телесеріалів чи іменем лідера держави, святих та інш. Мода на імена швидкоплинна та залежить від традицій та етапу розвитку держави та суспільства.

Водночас слід пам'ятати, що особисте ім'я – це не тільки юридично зафіксоване слово, за допомогою якого здійснюється індивідуалізація особи, а також це «оберіг» – супутник життя певної людини. Людина з народження вже починає ставити собі питання, на кшталт: «Хто я?», «Чи схожий я на інших?», «Чи така у мене буде доля, як в інших?» тощо. У процесі особистого розвитку та самоідентифікації ім'я та людина нібито будують відносини один з одним. Чим більш значні стаються в особистому житті людини зміни, тим дужче може змінюватися її ім'я. Наприклад, приймаючи постриг при вступі до

монастиря (в православній та католицькій церквах), людина зрікається свого імені та отримує нове. Таким чином можна стверджувати, що самопізнання людини суттєво залежить від ідентифікації її зі своїм особистим іменем, внаслідок чого воно набуває особливого значення та сенсу життя для носія цього імені.

Активний розвиток політичних та соціально-економічних тенденцій, які можуть відбуватися у державі, суттєво впливають навіть на структуру соціальних пріоритетів, що існують в будь-якому суспільстві. Відповідно до цього на перший план повинна вийти людина та непорушність її прав та свобод. Така політика «людиноцентризму» сьогодні є визначальною, та такою, що відповідає європейським цінностям. Політико-філософське переосмислення місця та значення людини у суспільстві повинно стати правовою легітимацією ідеї соціального верховенства людини, непорушності та захисту її особистого права і законних інтересів¹.

Генеза права на ім'я є доволі давньою, оскільки право на ім'я складає цінність для кожної особи, адже становить невіддільну частину її приватного і публічного життя та забезпечує можливість індивідуалізації у суспільстві. В сучасному світі право на ім'я набуває все більшого значення, тому що часто воно може бути основою особистого бренду, за яким особа стає знаменитою, а іноді – приводом для насмішок, образ і дискримінації².

Світова глобалізація зумовлює встановлення меж приватності людини з метою недопущення порушення її особистих прав та інтересів. Заборона втручання в особисте життя та забезпечення належного рівня охорони законних інтересів, прав та свобод громадянина є завданням кожної держави. Україна як демократична держава, орієнтуючись на міжнародну спільноту, ствердила нові орієнтири та фундаментальні цінності, що невід'ємно пов'язані з правами людини. В цьому контексті слід підкреслити, що ст. 3 Конституції України закріплює людиноцентристську спрямованість розвитку держави, як

¹ Стефанчук Р. О., Стефанчук Р. О. Право на ім'я / Р. О. Стефанчук, Р. О. Стефанчук. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2(13–14). С. 83–97. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Unzap_2005_1-2_15

² O. Pokrason, K. M. Martyniuk, i L. O. Bulko. «The right to the name of an individual: civil and moral aspects» / А. О. Покрасьон, К. М. Мартинюк, Л. О. Булко. *Scientific Journal of Public and Private Law*. 2020. Вип. 2(6). С. 37–41. DOI: 10.32844/2618-1258.2020.6-2.7

наслідок визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю³.

Все це зумовлює надання особливого значення питанню щодо забезпечення та гарантування права людини, зокрема на власне ім'я, як в Україні та і в усьому світі. Адже правове закріплення права фізичної особи на ім'я у світовому законодавстві різних країн дещо різняться, що природно пов'язано з історичною ретроспективою кожного народу.

Новий вектор розвитку нашої країни спрямовує на необхідність дослідження права фізичної особи на ім'я як в міжнародному, так і в національному аспектах.

1. Нормативне закріплення права фізичної особи на ім'я

Наша країна як демократична держава підтримала та утвердила принципи щодо поваги й непорушності прав та законних інтересів людини, забезпечення та реалізація яких є основним та пріоритетним обов'язком європейської держави.

Конституційні засади правової держави визначені у Конституції України, зокрема: ч. 2 ст. 3 «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»; ст. 21 «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними»; ст. 22 «Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані»; ст. 64 «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені»⁴.

Декларування забезпечення та захисту прав і свобод людини є важливим, але не єдиною ознакою правопорядку в суспільстві та державі. Необхідно також створити певні умови для реалізації відповідних прав, що може бути забезпечено надійною системою державних гарантій, адже соціальна цінність будь-якого права полягає не лише в законодавчому закріпленні, а і в наявних фактичних можливостях для його здійснення⁵. Для права на ім'я ця домінанта набуває особливого значення, оскільки саме реальна реалізація проголошеного права виражає безпосередньо сутність демократії і характеризує державу як

³ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

⁴ Ibid.

⁵ Молчанов Р. Ю. Гарантії здійснення права на ім'я / Р. Ю. Молчанов. *Право і Безпека*. 2008. № 2. С. 159–162. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7208/Harantii%20zdiisnennia%20prava%20na%20imia_Molchanov_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y

правову та демократичну. Тому державна політика має бути спрямована на створення найбільш сприятливих умов, в межах яких право на ім'я стає фактичною можливістю для кожного громадянина.

Отже, якими є загальні засади правової політики, визначені цивільним законодавством України?

Відповідно до статті 294 Цивільного кодексу (далі – Кодекс) «Фізична особа має право на ім'я». Також зазначеною статтею передбачено, що «Фізична особа має право на транскрибований запис її прізвища та імені відповідно до своєї національної традиції». Тобто ім'я людини в Україні розуміється як сукупність трьох частин: власного імені, прізвища та по батькові.

За ч. 1 ст. 201 Кодексу ім'я фізичної особи відноситься до особистих немайнових благ.

Крім того, у статті 28 цього ж Кодексу передбачено, що «Фізична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям». Але також фізичній особі надано право використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені⁶.

У вітчизняній правовій науці відсутній єдиний підхід щодо визначення змісту права на ім'я фізичної особи, але найпоширенішим є такий зміст права, який включає декілька аспектів, зокрема:

- право володіти, користуватися і розпоряджатися своїм ім'ям;
- право вимагати від інших осіб звертатися до особи відповідно до її імені;
- право на псевдонім;
- право вимагати припинити незаконне використання свого імені, а також будь-які інші його порушення.

Власне реалізація особою *права на володіння ім'ям* здійснюється внаслідок реалізації обов'язку батьків щодо надання імені новонародженій дитині при державній реєстрації народження. У розділі III «Державна реєстрація окремих актів цивільного стану» наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» від 8 жовтня 2000 року № 52/5 пп. 1 п. 1 «Державна реєстрація народження фізичної особи та її походження» передбачено, що «Державна реєстрація народження дитини проводиться з одночасним визначенням її походження та присвоєнням їй прізвища, власного імені та по батькові»⁷. Батьки

⁶ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

⁷ Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0719-00>

зобов'язані невідкладно, але не пізніше ніж через один місяць з дня народження дитини, зареєструвати народження дитини в державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Варто зазначити, що законом України «Про національні меншини» від 25 червня 1992 року № 2494-ХІІ закріплюється норма, зокрема ст. 12, згідно з якою «Громадяни мають право у встановленому порядку відновлювати свої національні прізвище, ім'я та по батькові. Громадяни, в національній традиції яких немає звичаю зафіксувати «по батькові», мають право записувати в паспорті лише ім'я та прізвище, а у свідоцтві про народження – ім'я батька і матері»⁸.

Право на використання імені визначено ст. 296 Кодексу, зокрема: «Фізична особа має право використовувати своє ім'я у всіх сферах своєї діяльності». Ця норма гарантує кожній особі право користуватися власним іменем в усіх суспільних відносинах, наприклад, посвідчувати особу власним ім'ям в будь-яких документах (дитячий проїзний документ, документ на пільговий проїзд, шкільний атестат), договорах, засвідчувати авторство твору, при здійсненні правочинів тощо. Також цією статтею передбачено, що «Використання імені фізичної особи в літературних та інших творах, крім творів документального характеру, як персонажа (дійової особи) допускається лише за її згодою», а у п. 3 ст. 296 Кодексу наголошено про «Використання імені фізичної особи з метою висвітлення її діяльності або діяльності організації, в якій вона працює чи навчається, що ґрунтується на відповідних документах (звіти, стенограми, протоколи, аудіо-, відеозаписи, архівні матеріали тощо), допускається без її згоди»⁹.

Однак необхідно зауважити, що автор інтелектуального продукту і його право на ім'я не збігається з загальноцивільним правом фізичної особи на ім'я.

Автору твору науки, літератури та мистецтва належать особисті немайнові права, встановлені ст. 423 Кодексу, а також право визначене ст. 438, а саме:

- 1) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це можливо;
- 2) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору;
- 3) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору;
- 4) на недоторканність твору.

⁸ Про національні меншини в Україні: Закон України від від 25.06.1992 № 2494-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2494-12>

⁹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

Особисті немайнові права автора є абсолютними, невіддільними від автора та не мають економічного змісту. Цей той базис прав, який за фактом створення твору набуває автор, та який є підставою для визнання авторства. Ці права не виникають від народження, оскільки належать тільки авторам творів.

За ст. 423 Кодексу особисті немайнові права автора є невідчужувані, від них не можна відмовитися або передати за договором, вони належать автору незалежно від його майнових прав і зберігаються за ним навіть у випадку відступлення виключних прав на використання твору. Головним є те, що дія цих норм має необмежений строк.

Аксіома права авторства полягає в тому, що певна фізична особа і тільки вона є автором відповідного твору. В цьому аспекті право на ім'я значить, що автор має право вибирати ім'я, яким буде підписано твір чи витвір мистецтва тощо. Немайнове право на ім'я виникає із народження фізичної особи та відіграє значну роль у її становленні як особистості. Відповідно до цього не слід плутати між собою право авторства і право на ім'я.

Однією зі складових права на ім'я є *право розпорядження ім'ям*, одним з його найпоширеніших видів є право на зміну імені.

Право на зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи передбачено статтею 295 Кодексу.

Зміна імені (прізвища, власного імені, по батькові) здійснюється відповідно до Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 року № 915.

Відповідно до закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові» від 3 листопада 2020 року № 942-IX до ст. 149 Сімейного кодексу України та до частин першої, другої й третьої ст. 295 Цивільного кодексу України вносяться такі зміни: «Дитина, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я, та (або) по батькові. Дитина, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я, та (або) по батькові за згодою батьків»¹⁰. Також зазначеними нормативно-правовими актами передбачено, що «Прізвище, власне ім'я та по батькові фізичної особи можуть бути змінені у разі її усиновлення, визнання усиновлення недійсним або його скасування».

¹⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові : Закон України від 03.11.2020 № 942-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/942-20>

Прізвище фізичної особи може бути змінене у разі реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу або визнання його недійсним».

Право вимагати звертатися до особи відповідно до імені полягає в тому, що ніхто не має права на довільне спотворення в написанні чи вимові імені. Будь-яке спотворення є порушенням цього права. Ч. 3 ст. 294 Кодексу передбачено, що «У разі перекручення імені фізичної особи (наприклад, у засобах масової інформації, під час спілкування тощо) його має бути виправлено. Якщо перекручення було здійснено в документі, то такий документ підлягає заміні. Якщо перекручення імені здійснено у засобі масової інформації, воно має бути виправлене у тому ж засобі масової інформації»¹¹.

У науково-практичному коментарі до статті 294 Цивільного кодексу України зазначено, що «в ч. 3 коментованої статті записані гарантії забезпечення даного права, зокрема, ніхто не має права на довільне спотворення в написанні чи вимові імені, оскільки вводиться презумпція, відповідно до якої будь-яке спотворення, наприклад шляхом перекручування імені, є порушенням права на ім'я. Перекручення чи спотворення імені, на нашу думку, може відбуватись не лише шляхом перестановки, не вживання чи додавання окремих літер до імені особи, але й шляхом неправильної постановки наголосу чи іншого інтонаційного спотворення. Тому, фізична особа при записі її імені у відповідних документах має право вимагати вказати правильний наголос в її імені, чим попередити можливість порушення її права на ім'я з боку інших осіб. Для забезпечення цього повноваження, законодавець передбачає, що у разі перекручення імені фізичної особи воно має бути виправлене»¹².

Ще одним додатковим повноваженням, що включається до структури права на ім'я, є *право фізичної особи на псевдонім*, тобто вигадане ім'я, вибране автором чи виконавцем для позначення свого авторства. Проте вказане повноваження передбачено лише в ст. 14 закону України «Про авторське право і суміжні права», де зазначено, що автор твору має право вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання¹³. Проте слід зауважити, що псевдонім повинен підлягати усім видам захисту, якими користується офіційне ім'я. Адже псевдонім, так як і

¹¹ Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

¹² Науково-практичний коментар до статті 294 Цивільного кодексу України / *LIGA: ZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK000446>

¹³ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3792-12>

ім'я, є засобом індивідуалізації особи, але лише у певній сфері діяльності. Саме тому, що псевдонім виконує ті ж функції, що й ім'я, то і захист його потрібно забезпечити адекватний до правового захисту імені. Як зазначено у науково-практичному коментарі до статті 294 Цивільного кодексу України з метою недопущення зловживань щодо використання псевдоніму слід встановити певні межі щодо його використання, наприклад:

- а) псевдонім повинен реально індивідуалізувати його носія;
- б) поряд із вживанням псевдоніму не потрібно вказувати справжнього імені особи;
- в) користування псевдонімом повинно бути не заборонене законом;
- г) псевдонім повинен не збігатися з офіційним ім'ям третьої особи, якщо ця особа займатиметься тим же видом діяльності, що і носій псевдоніма, оскільки це призведе до змішування осіб¹⁴.

Право вимагати припинити незаконне використання свого імені також включається до складу права на ім'я, а також будь-які інші його порушення.

Під поняттям «незаконне використання імені» слід розуміти будь-яке використання імені фізичної особи, на яке, той хто здійснює таке використання, немає відповідних повноважень. Однією з форм захисту свого імені від незаконного носіння його іншою особою є проведення власної ідентифікації, шляхом пред'явлення паспорта або іншого посвідчення особи (посвідчення водія, посвідчення інваліда, учасника бойових дій тощо) як документа, що ідентифікує¹⁵.

Аналізуючи зазначені норми, варто підкреслити, що сьогодні в нашій країні відсутні правові підстави для втручання державних органів до процесу реалізації права на ім'я. Чинне українське законодавство не містить ані заборон, ані обмежень щодо здійснення батьками вибору імені дитини, утім існує необхідність врахування ними такого суспільно значущого блага як особистий інтерес дитини в майбутньому.

Зважаючи на це, можна погодитися з твердженням С. О. Сліпченка щодо функцій, які виконує ім'я. По-перше, ім'я це мовне вираження (набір звуків, букв або слів), розпізнавальний знак, який позначає людину, тобто мовна форма позначення людини. По-друге, за допомогою такої мовної форми, як ім'я, здійснюється індивідуалізація конкретної людини. По-третє, оскільки ім'я – це мовний вираз, а мова (слова, вираз) є знаковою інформаційною системою, яка зазвичай

¹⁴ Науково-практичний коментар до статті 294 Цивільного кодексу України / LIGA: ZAKON. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK000446>

¹⁵ Ibid.

виконує функцію формування, зберігання та передачі інформації, то очевидно, що ім'я людини виконує аналогічні функції, зокрема: формування, зберігання та передачі відомостей про певного суб'єкта, його риси, вчинки, навички, обставини життя тощо. Безумовно ім'я надає дитині можливість набувати права та створювати для себе цивільні обов'язки, а також відповідно їх реалізовувати під своїм іменем¹⁶.

Оскільки ім'я є однією з умов набуття та здійснення фізичною особою своїх прав та обов'язків, то фактично воно являється елементом цивільно-правового статусу особи. Усвідомлюючи це, можна стверджувати, що вибір батьками імені дитині є важливим етапом майбутнього його становлення, а тому потребує більш серйозного та відповідального ставлення до цього процесу як з боку батьків, так і з боку законодавця¹⁷.

2. Рішення Верховного суду щодо реалізації права на ім'я

Однакове та уніфіковане застосування закону обумовлює загальнообов'язковість закону, рівність перед законом та правову визначеність. З іншого боку, потреба в забезпеченні єдиного застосування закону не має призводити до негнучкості такого закону й до необґрунтованих обмежень у відповідному розвитку законодавства.

Єдине застосування закону є визначальним задля принципу рівності перед законом. Окрім того, питання правових визначеності й передбачуваності є невід'ємною складовою верховенства права. У державі, яка керується принципом верховенства права, громадяни виправдано очікують, що до них будуть ставитися, як до всіх інших. Єдине застосування закону обумовлює довіру громадськості до судів та покращує громадську думку стосовно справедливості та правосуддя¹⁸.

У країнах загального права рішення судів вищих інстанцій, що розв'язують юридичний спір, набувають характеру обов'язкового до застосування прецеденту щодо ідентичних спорів у майбутньому. Відповідно рішення суду, особливо верховного, мають ширше значення, ніж щодо тієї окремої справи, стосовно якої ухвалене

¹⁶ Сліпченко С. О. Щодо абсолютності права на ім'я фізичної особи / С. О. Сліпченко. *Юрист України*. 2012. № 1–2. С. 41–45.

¹⁷ Менів Л. Д., Божук І. І. Право на ім'я як особисте немайнове право фізичної особи: актуальні питання сьогодення / Л. Д. Менів, І. І. Божук. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 87. С. 37–45. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2021/04/meniv_bozhuk_87.pdf

¹⁸ Realization of the right to education: theory and practice [Текст] : монографія / Y. I. Tiuria. Publishing House "Baltija Publishing". 2021. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/175/5027/10526-1>

рішення. Таким чином рішення Верховного Суду можливо вважати як джерело права.

Розв'язання суперечностей у судовій практиці є повноваженням Верховного Суду, який має забезпечувати єдність судової практики для того, щоб виправляти непослідовності та, таким чином, підтримувати громадську довіру до судової системи. До функцій Верховного Суду крім здійснення правосуддя відноситься також забезпечення ефективності національної правової системи та дія принципу верховенства права. У цьому контексті особливий інтерес для дослідження являють правові позиції Верховного Суду, сформульовані за результатами касаційного перегляду конкретних справ.

В аспекті цього дослідження нас цікавитиме саме право на зміну прізвища та право на власне ім'я, надання якого делеговано батькам дитини.

2.1. Право на зміну прізвища неповнолітньої особи

Верховний Суд, враховуючи особисте бажання самої дитини, а також відповідність до її інтересів, психологічного та гармонійного розвитку, підтвердив законність права неповнолітньої особи на зміну прізвища, відповідно до постанови Верховного Суду від 02 серпня 2019 року (Справа № 607/13952/17)¹⁹.

Так, у листопаді 2017 року позивач (мати) звернулася до суду з позовом до відповідача (батько) про зміну прізвища їх спільної дитини.

Позовна заява мотивована тим, що між позивачем та відповідачем був укладений шлюб, але 24 грудня 2003 року він був розірваний. У цьому шлюбі народилася дівчинка, яка з народження проживала разом з позивачкою (матір'ю) та перебувала у неї на вихованні та утриманні.

Біологічний батько дитини практично не цікавився життям дочки, потребами, навчанням, при цьому участі у вихованні дитини не брав, не проявляв до неї батьківської турботи та піклування.

Формально відповідач (батько) звертався до суду з позовом про усунення перешкод у спілкуванні з донькою, водночас батько не брав участі в побаченнях зі своєю дитиною без будь-яких поважних причин. Відповідно судом йому було відмовлено у поновленні пропущеного

¹⁹ Правовий висновок у постанові Верховного Суду від 02.08.2019 року у справі № 607/13952/17 (провадження № 61-36154св18) / *Дейджест судової практики з сімейного права у справах про зміну імені, прізвища дитини*. 2020. Вип. 1. С. 3–4. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/Daydjest_zmina%20prizvishya%20ditini%2004%2001%202021.pdf

строку для пред'явлення виконавчого листа щодо встановлених побачень з дитиною до виконання.

Рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 08 листопада 2016 року, залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду Тернопільської області від 20 грудня 2016 року, відповідачу (батьку) повторно встановлено графік побачень з донькою. Втім батько жодного разу так і не виявив бажання щодо побачень з донькою.

До того ж позивачка (мати) зазначала, що відповідач (батько) не визнавав доньку своєю рідною дитиною. Більш того, донці довелося здавати аналізи при проведенні судовобіологічної (судово-генетичної) експертизи, чим дитині було завдано тяжкої психологічної травми. Відповідно до висновку судовобіологічної експертизи практично з 99,99 % було доведено біологічне батьківство відповідача відносно доньки.

Водночас як засвідчила позивачка, відповідач (батько) також оскаржує у касаційному порядку судові рішення щодо стягнення з нього аліментів на утримання доньки.

09 серпня 2016 року позивачка зареєструвала новий шлюб, від якого в неї народилася друга дитина (син). Її теперішній чоловік піклується про обох дітей, надає їм матеріальну допомогу, з огляду на це, донька вважає його своїм батьком.

Враховуючи відмінність прізвища дочки від інших членів теперішньої сім'ї, позивачка наголошувала на тому, що це завдає її дитині постійної психологічної травми. Оскільки фактично відсутній будь-який зв'язок дитини з біологічним батьком, окрім його прізвища, позивачка просить суд змінити прізвище її неповнолітньої доньки.

Рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 10 січня 2018 року позов задоволено.

Постановою Апеляційного суду Тернопільської області від 10 квітня 2018 року рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування щодо права дитини на зміну прізвища зазначено в його рішенні²⁰.

«Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

²⁰ Правовий висновок у постанові Верховного Суду від 02.08.2019 року у справі № 607/13952/17 (провадження № 61-36154св18) / *Дайджест судової практики з сімейного права у справах про зміну імені, прізвища дитини*. 2020. Вип. 1. С. 3–4. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/Daydjest_zmina%20prizvishya%20ditini%2004%2001%202021.pdf

Частиною 1 статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Відповідно до статті 145 Сімейного Кодексу України (далі – СК України), прізвище дитини визначається за прізвищем батьків. Якщо мати, батько мають різні прізвища, прізвище дитини визначається за їхньою згодою. Спір між батьками щодо прізвища дитини може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Частинами третьою, п'ятою статті 148 СК України передбачено, що у разі зміни прізвища одного з батьків прізвище дитини може бути змінено за згодою обох батьків та за згодою дитини, яка досягла семи років.

У разі заперечення одним із батьків щодо зміни прізвища дитини спір між ними щодо такої зміни може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При вирішенні спору беруться до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини, а також інші обставини, які засвідчують відповідність зміни прізвища інтересам дитини.

Верховний Суд виходить з того, що судом на перше місце ставляться «якнайкращі інтереси дитини», оцінка яких містить в собі знаходження балансу між усіма елементами, необхідними для прийняття рішення, тому суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що зміна прізвища дитини буде відповідати її інтересам, психологічному та гармонійному розвитку, оскільки відповідач не приділяє належної уваги та турботи доньці, яка проживає та виховується позивачкою спільно з її новим чоловіком, у яких є спільна дитина, а також враховуючи особисте бажання самої дитини змінити прізвище.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що при вирішенні спору беруться до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини, а також враховується особисте бажання самої дитини змінити прізвище. Судом на перше місце ставляться «якнайкращі інтереси дитини». Зміна прізвища дитини буде відповідати її інтересам, психологічному та гармонійному розвитку, тому касаційну скаргу позивача слід залишити без задоволення, а рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 10 січня 2018 року та

постанову Апеляційного суду Тернопільської області від 10 квітня 2018 року – без змін».

2.2. Право матері на визначення імені дитини

Верховний Суд, враховуючи відсутність добровільного визнання батьківства, підтвердив право матері дитини, яка на момент її народження не перебувала у шлюбі, визначати самостійно ім'я дитини відповідно до постанови Верховного Суду від 11 листопада 2019 року (Справа № 127/23994/18)²¹.

21 вересня 2018 року з метою внесення зміни щодо визначення імені дочки до актового запису про народження позивач (батько) звернувся з позовом до відповідача (мати).

Протягом з 2012 року по 2016 рік позивач (батько) проживав разом з відповідачем (мати) однією сім'єю без реєстрації шлюбу, в якій народилася дочка. Позивач при реєстрації народження доньки був відсутній. Між позивачем та відповідачем виникали постійні спори стосовно надання імені дитини та визнання батьківства. 21 листопада 2013 року відповідно до статті 135 СК України відповідачка (мати) самостійно зареєструвала доньку, при цьому ім'я дитини («ОСОБА 4») зазначила на свій розсуд. При проведенні 17 січня 2014 року релігійного обряду хрещення дитині було видане відповідне свідоцтво на інше ім'я («ОСОБА 4*»).

Вихователі Комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад № 46 ВМР», який відвідує дівчинка, зазначили, що вона при зверненні до неї відгукується лише на ім'я «ОСОБА 4», що зазначене в її свідоцтві про народження, при цьому ніяких інших імен щодо себе не сприймає.

Водночас після досягнення дитиною трирічного віку вона одночасно відгукується на обидві імені – «ОСОБА 4» та «ОСОБА 4*».

Позивач (батько) постійно наполягав на зміні імені дочки на «ОСОБА 4*», проте відповідачка (мати) категорично відмовлялася це зробити.

06 березня 2019 року рішенням Вінницького міського суду Вінницької області позов батька було задоволено. У рішенні зазначено, що при досягненні дитиною річного віку, відповідачка (мати) називала дитину ім'ям «ОСОБА 4*», це, своєю чергою, може свідчити про досягнення між батьками згоди щодо імені дитини при її народженні. Отже визначення малолітній дитині подвійного імені відповідатиме

²¹ Постанова КЦС ВС від 11.11.2019 у справі № 127/23994/18 / *Інформаційно-правова система «Прецедент»*. URL: <https://precedent.ua/85614405>

вимогам закону, буде враховувати інтереси дитини та забезпечити право батька на вибір імені доньці.

Втім постановою Вінницького апеляційного суду від 02 березня 2019 року апеляційну скаргу відповідачки (мати) задоволено, рішення Вінницького міського суду Вінницької області від 06 березня 2019 року скасовано, у позові про визначення імені дитини, внесення змін до актового запису про народження відмовлено.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що ім'я дитини, народженої жінкою, яка не перебуває у шлюбі, у разі відсутності добровільного визнання батьківства визначається матір'ю дитини. Оскільки на час народження дитини відповідачка у шлюбі не перебувала, позивач добровільно себе батьком не визнавав, а отже обов'язку узгоджувати з ним ім'я дитини відповідачка не мала.

Приймаючи рішення щодо подвійного ім'я, суд першої інстанції не визначив які саме інтереси дитини будуть забезпечені зміною її власного імені.

При визначенні інтересів дитини у цій справі апеляційний суд виходить із того, що зміна власного імені дитини у віці, коли вона себе ідентифікує за конкретним ім'ям, за яким дитину так само ідентифікують у її соціальному середовищі (діти та вихователі у дошкільному навчальному закладі, танцювальному гурткові тощо), навіть якщо воно залишається частиною її подвійного імені, очевидно призведе до ускладнень в житті самої дитини, зокрема через необхідність внесення змін до низки документів (окрім самого свідоцтва про народження, документація в дошкільному навчальному закладі, медична документація тощо), може призвести до негативних психологічних наслідків через можливий дискомфорт у спілкуванні з однолітками, несприйняття подвійного власного імені самою дитиною чи кимось із її оточення, в тому числі й матір'ю дитини, з якою вона на тепер проживає. Натомість позивач не навів жодних аргументів, які б свідчили про те, що зміна імені дитини матиме якісь позитивні наслідки для неї. Усі його аргументи зводяться виключно до необхідності захистити його право називати дочку так, як хоче він та його родичі.

У травні 2019 року позивач (батько) звернувся до Верховного Суду з касаційною скаргою.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування щодо права визначення матір'ю імені дитини зазначено в його рішенні²².

²² Постанова КЦС ВС від 11.11.2019 у справі № 127/23994/18 / *Інформаційно-правова система «Прецедент»*. URL: <https://precedent.ua/85614405>

«Відповідно до частини першої статті 146 СК України ім'я дитини, народженої жінкою, яка не перебуває у шлюбі, у разі відсутності добровільного визнання батьківства визначається матір'ю дитини.

Судами встановлено факт реєстрації народження дитини сторін за заявою відповідача відповідно до статті 135 СК України.

Позивач визнаний батьком дитини за рішенням Вінницького міського суду Вінницької області від 16 січня 2018 року на підставі його позову, поданого 06 січня 2017 року.

Зазначені обставини, встановлені судами попередніх інстанцій, свідчать про те, що під час реєстрації народження дочки сторін, відповідач, не перебуваючи з позивачем у шлюбі, з огляду на відсутність добровільного визнання батьківства позивачем, правомірно визначила ім'я дитини.

Зазначені обставини спростовують твердження касаційної скарги про зміну відповідачем імені дитини зі спливом трьох років.

Відповідно до частини першої статті 294 Кодексу фізична особа має право на ім'я.

У статті 295 Кодексу визначені норми щодо зміни імені фізичної особи, відповідно до яких фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право змінити своє прізвище та (або) власне ім'я за згодою батьків або одного з них у разі, якщо другий з батьків помер, визнаний безвісно відсутнім, оголошений померлим, визнаний обмежено дієздатним, недієздатним, позбавлений батьківських прав щодо цієї дитини, а також якщо відомості про батька (матір) дитини виключено з актового запису про її народження або якщо відомості про чоловіка як батька дитини внесені до актового запису про її народження за заявою матері. Фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на власний розсуд змінити своє прізвище та (або) власне ім'я. Прізвище, власне ім'я та по батькові фізичної особи можуть бути змінені у разі її усиновлення, визнання усиновлення недійсним або його скасування відповідно до закону.

Таким чином, апеляційний суд дійшов правильного висновку про те, що ім'я дитини визначено відповідачем відповідно до норм сімейного права та про відсутність правових підстав для його зміни.

Доводи касаційної скарги про те, що дитину називали іншим іменем до трирічного віку та хрещення дитини з використанням кількох імен, утримання дитини та створення відповідачем перешкод для участі у вихованні дитини не мають правового значення для вирішення даної справи.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд у складі постійної колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що зміна власного імені дитини у віці, коли вона себе

ідентифікує за конкретним ім'ям, за яким дитину так само ідентифікують у її соціальному середовищі, навіть якщо воно залишається частиною її подвійного імені, очевидно призведе до ускладнень в житті самої дитини, зокрема через необхідність внесення змін до низки документів (окрім самого свідоцтва про народження документація в дошкільному навчальному закладі, медична документація тощо), може призвести до негативних психологічних наслідків через можливий дискомфорт у спілкуванні з однолітками, несприйняття подвійного власного імені самою дитиною чи кимось із її оточення, тому касаційну скаргу позивача слід залишити без задоволення, а постанову Вінницького апеляційного суду від 02 березня 2019 року – без змін».

2.3. Підстави щодо відмови про зміну прізвища дітей

Верховний Суд, беручи до уваги, що часті зміни прізвищ малолітніх дітей через конфлікт між батьками може бути визнане як нехтування інтересами дітей, їх поступовим духовним та психологічним розвитком, відмовив матері у зміні прізвища своїх дітей відповідно до постанови Верховного Суду від 30 березня 2020 року (Справа № 759/5739/18)²³.

У травні 2017 року позивачка (мати) звернулася до суду з позовом до відповідача (батько), треті особи: служба у справах дітей Зборівської районної державної адміністрації, Зборівський районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Тернопільській області, про зміну прізвища дітей.

У червні 2012 року позивачка (мати) та відповідач (батько) зареєстрували шлюб, в якому народилося двоє дітей. Позивачка стверджувала, що після народження дітей відповідач (батько) не виконував свої батьківські обов'язки, матеріальної допомоги не надавав та участі у вихованні дітей не брав. У 2013 році шлюб між позивачем та відповідачем було розірвано, а позивачці присвоєно дошлюбне прізвище «ОСОБА 6». При цьому діти залишилися з позивачкою та виховувалися в її родині, яка має прізвище «ОСОБА 6», тому позивачка вважала, що вони також мають носити її прізвище.

Рішенням Зборівського районного суду Тернопільської області від 08 червня 2017 року позов задоволено.

²³ Правовий висновок у постанові Верховного Суду від 30.03.2020 року у справі № 759/5739/18 (провадження № 61-48321св18) / *Дайджест судової практики з сімейного права у справах про зміну імені, прізвища дитини*. 2020. Вип. 1. С. 7–8. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/Daydjest_zmina%20prizvishya%20ditini%2004%2001%202021.pdf

Рішенням апеляційного суду Тернопільської області від 15 серпня 2017 року апеляційну скаргу відповідача (батька) задоволено частково. Рішення Зборівського районного суду Тернопільської області від 08 червня 2017 року скасовано, ухвалено нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено.

Оскільки позивачка (мати) не надала до апеляційного суду належних та допустимих доказів на підтвердження факту того, що відповідач (батько) свідомо та умисно не піклується про фізичний і духовний розвиток дітей, їх навчання та виховання, не навідується до дітей та матеріально їх не забезпечує.

Судом було встановлено, що на час розгляду справи позивачка (мати) з дітьми проживала у м. Івано-Франківську, однак про фактичне місце проживання дітей та засоби зв'язку з ними відповідача (батька) не повідомляла. Тому твердження позивачки щодо не виконання відповідачем (батьком) батьківських обов'язків без надання нею належних доказів, що можуть це підтвердити, суд визнає необґрунтованими. Водночас судом встановлено, що батько дітей не має заборгованості по аліментах, що своєю чергою позивачкою не спростовано. До того ж апеляційний суд розцінив, що часті зміни прізвищ малолітніх дітей через конфлікт між батьками, як нехтування інтересами дітей, їх поступовим духовним та психологічним розвитком.

У вересні 2017 року позивачка (мати) подала касаційну скаргу до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, в якій просила оскаржуване судове рішення скасувати, посилаючись на неправильне застосування судом норм матеріального права та порушення норм процесуального права, й залишити в силі рішення суду першої інстанції.

У травні 2018 року справу передано до Верховного Суду.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування щодо відмови матері про зміну прізвища дітей зазначено в його рішенні²⁴.

«Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Частиною 1 статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях

²⁴ Правовий висновок у постанові Верховного Суду від 30.03.2020 року у справі № 759/5739/18 (провадження № 61-48321св18) / *Дайджест судової практики з сімейного права у справах про зміну імені, прізвища дитини*. 2020. Вип. 1. С. 7–8. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/Daydjest_zmina%20prizvishya%20ditini%2004%2001%202021.pdf

щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Відповідно до статті 145 СК України прізвище дитини визначається за прізвищем батьків. Якщо мати, батько мають різні прізвища, прізвище дитини визначається за їхньою згодою. Спір між батьками щодо прізвища дитини можуть вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Частинами третьою, п'ятою статті 148 СК України передбачено, що у разі зміни прізвища одного з батьків прізвище дитини може бути змінено за згодою обох батьків та за згодою дитини, яка досягла семи років. У разі заперечення одним із батьків щодо зміни прізвища дитини спір між ними щодо такої зміни може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При вирішенні спору беруться до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини, а також інші обставини, які засвідчують відповідність зміни прізвища інтересам дитини.

Пунктом 71 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, врегульовано порядок розв'язання спорів між батьками, щодо визначення імені, прізвища, по батькові дитини.

Колегія суддів виходить з того, що судом на перше місце ставляться «якнайкращі інтереси дітей», оцінка яких містить в собі знаходження балансу між усіма елементами, необхідними для прийняття рішення, тому суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що часта зміна прізвищ малолітніх дітей через конфлікт між батьками не відповідатиме їх інтересам, психологічному та гармонійному розвитку.

Розглядаючи спір, який виник між сторонами у справі, суд апеляційної інстанції правильно визначився з характером спірних правовідносин та нормами матеріального права, які підлягають застосуванню, повно та всебічно дослідив наявні у справі докази і дав їм належну оцінку, правильно встановив обставини справи, внаслідок чого ухвалив законне й обґрунтоване судове рішення, яке відповідає вимогам матеріального та процесуального права.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що ненадання позивачем належних та допустимих доказів на підтвердження факту того, що відповідач свідомо та умисно не піклується про фізичний і духовний розвиток дітей, їх навчання та

виховання, не навідується до дітей та матеріально їх не забезпечує може бути підставою для відмови в позові про зміну прізвища дітей. Вирішуючи спір між батьками, суди повинні на перше місце ставити «якнайкращі інтереси дітей», оцінка яких містить в собі знаходження балансу між усіма елементами, необхідними для прийняття рішення. Також часті зміни прізвищ малолітніх дітей через конфлікт між батьками може бути розцінено судом як нехтування інтересами дітей, їх поступовим духовним та психологічним розвитком, тому касаційну скаргу позивачки слід залишити без задоволення, а рішення апеляційного суду Тернопільської області від 15 серпня 2017 року – без змін».

2.4. Підстави щодо відмови про зміну прізвища дітей за наявності їхньої згоди на цю зміну

Верховний Суд, беручи до уваги, що інтереси дитини є пріоритетними та визначальними для вирішення спору щодо зміни прізвища дітей, та, ставлячи на перше місце «якнайкращі інтереси дитини», оцінка яких містить в собі знаходження балансу між усіма елементами, необхідними для прийняття рішення, відмовив матері у зміні прізвища своїх дітей відповідно до постанови Верховного Суду від 01 квітня 2020 року (Справа № 234/19213/17)²⁵.

У грудні 2017 року позивач (мати) звернулася до суду з позовом до колишнього чоловіка, треті особи: орган опіки та піклування Краматорської міської ради, Краматорський міський відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у Донецькій області, про зміну прізвища дітей.

З 28 грудня 2007 року позивачка (мати) перебувала з відповідачем (батьком) у зареєстрованому шлюбі, в якому мають двох неповнолітніх дітей (хлопчика та дівчинку). 28 січня 2013 року шлюб між позивачкою та відповідачем було розірвано, при цьому діти залишилися проживати з матір'ю. На підставі рішення Краматорського міського суду Донецької області від 12 лютого 2013 року у справі № 234/189/13-ц відповідач (батько) є платником аліментів на утримання дітей.

Як зазначала позивачка (мати) після розлучення відповідач (батько) вихованням дітей не займався, лише іноді з ними зустрічався, а надалі ці зустрічі зовсім припинились, у зв'язку з чим діти образились на відповідача та не бажають з ним зустрічатись. Зараз позивачка (мати) перебуває у фактичних шлюбних відносинах з іншим чоловіком, який фактично взяв на себе обов'язки з виховання її дітей. Мати дітей

²⁵ Постанова КЦС ВС від 01.04.2020 по справі № 234/19213/17 / *ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88815152>

стверджувала, що систематична відсутність біологічного батька у житті дітей призвела до того, що вони бажають змінити своє прізвище на дошлюбне прізвище матері. Відповідно позивачка (мати) вважає, що зміна прізвища дітей цілком відповідає їх інтересам.

Рішенням Краматорського міського суду Донецької області від 01 квітня 2019 року, залишеним без змін постановою Донецького апеляційного суду від 17 липня 2019 року, у задоволенні позову було відмовлено.

При вирішенні цієї справи суди враховували, що кожна дитина відповідно до статті 7 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року має право на збереження індивідуальності.

Одним з основних засобів ідентифікації дитини є її ім'я, яке надається дитині при народженні і складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить.

Частинами третьою, п'ятою статті 148 СК України передбачено, що у разі зміни прізвища одного з батьків прізвище дитини може бути змінене за згодою обох батьків та за згодою дитини, яка досягла семи років.

У разі заперечення одним із батьків щодо зміни прізвища дитини спір між ними щодо такої зміни може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При вирішенні спору беруться до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини, а також інші обставини, які засвідчують відповідність зміни прізвища інтересам дитини.

Інтереси дитини є пріоритетним і визначальним для вирішення спору щодо зміни прізвища дітей.

Дитина є суб'єктом права і, попри незначний вік, неповну цивільну дієздатність, має певний обсяг прав. Одним з основних її прав є право висловлювати свою думку та право на врахування думки щодо питань, які стосуються її життя. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при розв'язанні питань, які безпосередньо її стосуються.

У статті 12 Конвенції про права дитини визначено, що держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. З цієї метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

01 квітня 2007 для України набула чинності Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року. Положеннями статті 3 Європейської конвенції передбачено права дитини бути проінформованим та висловити свою думку під час розгляду справи (судового розгляду).

Згідно зі статтею 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном. Суд має право постановити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси.

26 березня 2019 року у судовому засіданні суду першої інстанції у присутності педагога суд вислухав думку дітей.

Син позивачки (мати) та відповідача (батька) пояснив, що після розлучення батьків проживає разом з матір'ю та вітчимою. З батьком він бачився давно, приблизно півроку тому у присутності матері. Хлопчик пояснив, що раніше з батьком він спілкувався часто, окрім цього батько брав його до себе додому та приходив до нього у школу. Останнім часом вони не спілкуються, а телефона батька у нього нема. Але тато дарував йому подарунки, залишаючи їх у вчителя, хоча він їх і не бажав приймати. Рік тому, коли хлопчик перейшов до нової школи, однокласники деякий час ображали його, оскільки він мав прізвище батька, у зв'язку з чим він попросив матір змінити йому прізвище. Водночас зараз однокласники вже не ображають його, але він хотів би змінити прізвище батька на прізвище матері. При цьому хлопчик вважає, що спортивні та шкільні досягнення він має завдяки матері, але ці досягнення пов'язуються з прізвищем батька, який пишається ним, але не бере у повному обсязі участі у його вихованні.

Донька позивачки (мати) та відповідача (батька) у судовому засіданні пояснила, що в школі її не ображали, з батьком бачилася давно, номера його телефона в неї нема. Вона також зазначила, що раніше, коли дозволяла позивачка (мати), вони ходили в гості до дідуся та бабусі з боку батька. Батько декілька разів приходив до неї на змагання, передавав тренеру для неї спортивний шолом та перчатки для зайняття спортом. Але дівчинка вважає, що з прізвищем матері їй буде краще, оскільки спортивні та шкільні досягнення пов'язуються з прізвищем батька, втім наразі він не бере участі у її вихованні.

При вирішенні справи про зміну прізвища дитини необхідно також враховувати стосунки, які існують між дитиною та її батьками, в тому числі й з тим із батьків, хто проживає окремо.

Якщо той із батьків, хто має спільне з дітьми прізвище і проживає окремо від них, зберігає з ними близькі стосунки і продовжує брати участь в їх вихованні, то не є доцільним сприяти відчуженню між батьком та дітьми, зокрема, шляхом зміни їх прізвища.

У справі, яка розглядається, було встановлено, що відповідач (батько) постійно намагався спілкуватися з дітьми, сплачувати аліменти на їх утримання, проте позивачка (мати) постійно перешкождала спілкуванню батька з дітьми.

Було також зазначено, що суди попередніх інстанцій навели відповідні мотиви, за яких вони дійшли висновку про те, що оцінка дітьми поведінки своїх батьків, життєвих обставин є необ'єктивною, через те, що діти ще не розуміють, що зміна їх прізвищ не може вплинути на обставини, які відбулися або відбудуться, та на взаємовідносини, які склались між колишнім подружжям. Відповідно суд, надавши належну правову оцінку всім доказам, визначивши найкращі інтереси дітей, дійшов висновку щодо відмови у задоволенні позову про зміну прізвища дітей.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування щодо відмови матері про зміну прізвища дітей зазначено в його рішенні²⁶.

«Відповідно до частини третьої статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Частиною першою статті 3 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Відповідно до статті 145 СК України прізвище дитини визначається за прізвищем батьків. Якщо мати, батько мають різні прізвища, прізвище дитини визначається за їхньою згодою. Спір між батьками щодо прізвища дитини може вирішуватися органом опіки та піклування або судом.

Верховний Суд виходить з того, що при вирішенні спору щодо дитини судом на перше місце ставляться «якнайкращі інтереси дитини», оцінка яких охоплює в собі знаходження балансу між усіма елементами, необхідними для прийняття рішення.

²⁶ Постанова КЦС ВС від 01.04.2020 по справі № 234/19213/17 / *ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88815152>

Статтею 6 Європейської конвенції про здійснення прав дітей передбачено порядок прийняття рішення судовими органами під час розгляду справи, що стосується дитини.

Дитина є суб'єктом права і, попри незначний вік, неповну цивільну дієздатність, має певний обсяг прав. Одним з основних її прав є право висловлювати свою думку та право на врахування думки щодо питань, які стосуються її життя.

Так, якщо внутрішнім законодавством дитина визнається такою, що має достатній рівень розуміння, перед прийняттям рішення судовий орган: упевнюється в тому, що дитина отримала всю відповідну інформацію; у відповідних випадках консулює дитину сам або через інших осіб чи інші органи в зрозумілій дитині спосіб (у разі необхідності – приватно), якщо це явно не суперечить найвищим інтересам дитини; надає можливість дитині висловлювати її думки; приділяє належну увагу думкам, висловленим дитиною.

На виконання вимог статті 171 СК України, пункту 3 частини першої статті 382 Цивільного процесуального кодексу України, суди попередніх інстанцій навели відповідні мотиви, за яких вони дійшли висновку про те, що оцінка дітьми поведінки своїх батьків, життєвих обставин є необ'єктивною, оскільки діти ще не розуміють, що зміна їх прізвищ не може вплинути на обставини, які відбулися або відбудуться, та на взаємовідносини, які склалися між колишнім подружжям.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд дійшов висновку, що суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, встановивши обставини справи, надавши належну правову оцінку всім доказам, які містяться в матеріалах справи у їх сукупності та взаємозв'язку, належним чином визначив найкращі інтереси дітей, а тому дійшов правильного висновку про відмову у задоволенні позову про зміну прізвища дітей».

2.5. Врахування інтересів дитини щодо зміни її прізвища

Верховний Суд, беручи до уваги, що діти мають право свідомо змінити своє прізвище і в такий спосіб самим визначити себе в новому родинному оточенні, аби певним чином дистанціюватись від негативу, що пов'язаний із негідною поведінкою батька стосовно матері й них безпосередньо, підтвердив законність права дитини на зміну прізвища відповідно до постанови Верховного Суду від 15 серпня 2018 року (Справа № 759/3363/16-ц)²⁷.

²⁷ Постанова ККС ВС від 15.08.2018 року у справі № 759/3363/16-ц. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_15_08_2018_roku_u_spravi_759_3363_16_ts/

У березні 2016 року позичка (мати) звернулася до суду з позовом до відповідача (батько) про зміну прізвища дітей.

Позовна заява обґрунтована тим, що з 02 серпня 2003 року сторони перебували у зареєстрованому шлюбі, який був розірваний за рішенням Святошинського районного суду міста Києва від 11 листопада 2014 року. У шлюбі у позивачки та відповідача народилося двоє дітей (хлопчик та дівчинка).

Позивачка (мати) у суді зазначила, що звернення до суду із позовом було обумовлене бажанням старшого сина, якому виповнилося 11 років, змінити своє прізвище на прізвище матері. Бажання хлопчика було пов'язано з тим, що в мережі Інтернет його батько розповсюджував інформацію, яка висвітлювала хлопця в негативному світі, до того ж батько негативно висловлюється на адресу мами.

Позивачка стверджувала, що відповідач (батько) ухиляється від обов'язку матеріальної підтримки й забезпечення дітей, чинить на дітей негативний психологічний тиск та створює перешкоди в їх оздоровленні. З січня 2015 року батько не намагається зустрітись із дітьми та не цікавиться їх життям. Тому позивачка (мати), посилаючись на зазначене, просила суд ухвалити рішення щодо зміни прізвища дітей на своє прізвище та внести відповідні зміни в актові записи про народження дітей.

Рішенням Святошинського районного суду міста Києва від 03 серпня 2016 року залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 20 грудня 2016 року позов було задоволено та змінено прізвище дітей на прізвище матері.

Рішення судів були мотивовані тим, що діти сторін свідомо бажають змінити своє прізвище, тим самим бажають визначити себе в новому родинному оточенні та певним чином дистанціюватись від негативу, що пов'язаний з негідною поведінкою батька по відношенні до матері й до них безпосередньо. Відповідач (батько), не зважаючи на рішення судів, будь-якої участі в утриманні дітей не приймає, з дітьми безпосередньо не спілкується, крім того, у спілкуванні засобами зв'язку налаштовує дітей проти матері, та нової сім'ї. Було також встановлено, що з метою відпочинку та оздоровлення для тимчасового виїзду за кордон дозвіл дітям батько не надав. У ставленні до батька, діти досить категоричні і їх рішення про зміну прізвища достатньо мотивоване.

У січні 2017 року відповідач (батько) подав касаційну скаргу, в якій просить оскаржені рішення скасувати та ухвалити нове про відмову в задоволенні позовних вимог.

Касаційна скарга була обґрунтована тим, що суди при вирішенні справи не врахували, що: позивачкою не доведено, а судом не встановлено об'єктивних обставин та доказів, за яких суд мав би дійти

висновку, що зміна прізвища відповідатиме інтересам дітей; підставою для зміни прізвища дітей, стала думка матері про доцільність такої зміни прізвища. У скарзі також акцентувалася увага на тому, що відповідач (батько) не позбавлений батьківських прав. Позивачка (мати) забороняє йому зустрічатись з дітьми. Діти не бажають змінювати прізвище. Покази свідків та висновки психологів з боку позивача не відповідають дійсності.

У березні 2017 року надійшло заперечення на касаційну скаргу позивачки (мати), в яких вона просить касаційну скаргу відхилити, а оскаржені рішення залишити без змін.

Заперечення мотивоване тим, що бажання змінити прізвище йшло від самих дітей. Відповідач (батько) здійснює негативний психологічний вплив на дітей, що погано впливає на останніх. Відповідач не виконує свої батьківські обов'язки.

15 грудня 2017 року справа була передана до Верховного суду.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування щодо зміни прізвища дітей зазначено в його рішенні²⁸.

«Інтереси дитини є пріоритетними й визначальними при вирішенні спору щодо зміни прізвища дитини, про що наголошено Верховним Судом у складі Касаційного цивільного суду в постанові від 15.08.2018 р. у справі № 759/3363/16-ц.

Мотиви, якими керувався Верховний суд при ухваленні рішення, враховують установлені судами першої та апеляційної інстанції обставини щодо розірвання шлюбу позивачки та відповідача, визначення місця проживання дітей разом із матір'ю, установлення способу й порядку участі батька у вихованні дітей. Водночас доказами, які були враховані судами, стали пояснення вчительки, яка помітила в поведінці учня зміни, а саме те, що він демонстративно не відкликається на своє прізвище, у ході бесіди з учнем з'ясувала, що він бажає, щоб його сприймали за прізвищем матері. Такі зміни в поведінці дитини свідок пов'язала з негативом, що йде від її батька стосовно матері й дитини.

Суди встановили, що відповідно до висновку психолога діти бояться батька, знаходяться під його впливом, перебувають у пригніченому стані, поведуться агресивно щодо оточення, у тому числі й до інших близьких родичів. Після того, як діти стали постійно проживати з матір'ю, лікарі-психологи відмітили позитивну динаміку в їхній поведінці та психоемоційному стані, зокрема фахівці зазначили, що діти відкрито не проявляють агресію, легко йдуть на контакт, доброзичливі. Також, згідно з висновком психологічного обстеження

²⁸ Постанова ККС ВС від 15.08.2018 року у справі № 759/3363/16-ц. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_15_08_2018_roku_u_spravi_759_3363_16_ts/

емоційно-вольова сфера дітей характеризується стабільністю, урівноваженістю та вираженою позитивною спрямованістю. У дітей чітко сформований образ родини, їм комфортно в родинному оточенні, де їх люблять та поважають. Виявлений міцний емоційний зв'язок із матір'ю, яка є для них центром безпеки, спокою, стабільності та комфорту. Діагностовано емоційну прихильність між собою та до вітчима, якого діти вважають за батька. У ставленні до батька, діти досить категоричні і їх рішення про зміну прізвища досить мотивоване, а тому психолог прийшов до висновку, що зміна прізвища не матиме травматичного впливу на психіку дітей.

Відповідно до клопотання позивача (мати) суд першої інстанції у присутності педагога заслухав думку 11-річного сина, який у суді підтвердив бажання змінити прізвище, що зазначено в журналі та наявне у звукозаписі судового засідання.

Верховним Судом здійснено посилання на приписи статті 12 Конвенції ООН про права дитини від 20.11.1989 р. щодо забезпечення дитині, здатній сформулювати власні погляди, права вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага відповідно до її віку та зрілості, а також зауважено про те, що тлумачення частини п'ятої статті 148 СК України дає підстави зробити висновок, що при вирішенні спору між батьками щодо зміни прізвища дитини беруться до уваги різні обставини, які мають свідчити про те, що така зміна відповідає інтересам дитини, а саме: виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини; інші обставини, які засвідчують відповідність зміни прізвища дитини її інтересам. Тобто інтереси дитини є пріоритетним і визначальним для вирішення спору щодо зміни прізвища дитини.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд дійшов висновку, що зміна прізвища відповідає інтересам дітей, а суди зробили обґрунтований висновок про задоволення позову».

2.6. Реалізація права на зміну прізвища, що відповідає інтересам, психологічному та гармонійному розвитку дитини

Верховний Суд, беручи до уваги, що зміна прізвища дитини повинна відповідати її інтересам, психологічному та гармонійному розвитку, відмовив у задоволенні позову про зміну прізвища дитини відповідно до постанови Верховного Суду від 15 квітня 2020 року (Справа № 365/322/17)²⁹.

²⁹ Постанова КЦС ВС від 15.04.2020 по справі № 365/322/17 / *ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88834060>

У травні 2017 року позивач (батько) звернувся до суду з позовом до відповідачки (мати) про визначення прізвища дитини та внесення змін до актового запису про народження, усунення перешкод у спілкуванні з дитиною.

На обґрунтування позовних вимог зазначав, що він та відповідач (мати) є батьками малолітньої дитини (донька). Наразі дитина проживає з матір'ю, водночас яка чинить йому перешкоди у спілкуванні з донькою, відмовляє йому у побаченнях, на контакт не виходить, чим порушує батьківські права та обов'язки позивача (батька). Позивач (батько) зазначає, що має належні умови для проживання та виховання дочки, характеризується позитивно, зараз одружений та від цього шлюбу теж має малолітню дочку. У досудовому порядку домовитись з відповідачкою (мати) про участь позивача (батька) у вихованні та спілкуванні з дитиною сторонам не вдається.

Позивач зауважив, що з часу винесення ухвали Апеляційного суду Київської області від 05 вересня 2013 року, якою частково скасовано рішення Згурівського районного суду від 03 червня 2013 року та відмовлено в позові в частині визначення прізвища дитини за його прізвищем, змінились обставини, зокрема, він сплачує аліменти на утримання дитини, реалізовує себе як батько. Тому з урахуванням уточнених позовних вимог, позивач (батько) просить визначити прізвище дитини, батьком якої він є, своє прізвище.

Рішенням Згурівського районного суду Київської області від 01 червня 2018 року позов задоволено частково. Визначено спосіб участі позивача у вихованні та спілкуванні з дочкою. У задоволенні інших позовних вимог відмовлено.

Рішення суду першої інстанції було мотивовано тим, що батьки є рівними у своїх правах та обов'язках щодо своєї дитини, не має жодних переваг матері перед батьком, а так само переваг того з батьків з ким проживає дитина. Спілкування з дитиною та її виховання є не тільки правом, а й обов'язком батьків. Позивач позитивно характеризується, має задовільні житлово-побутові умови, які облаштовані для виховання та проживання малолітніх дітей, сплачує аліменти на утримання дочки. Підстав для обмеження позивача у спілкуванні з дочкою суд не вбачав, відчуженість між батьком та дитиною відбувається через нерегулярність їх побачень, а також через напружені стосунки, які склались між позивачем та відповідачем. Визначаючи зустрічі позивача з дитиною без присутності матері, суд урахував вік дитини, відсутність обмежень щодо її психологічного та фізичного здоров'я, а також постійні конфлікти, що виникають між батьками, зокрема і в присутності дитини, а також відсутність жодних обмежень щодо цього.

Відмовляючи в задоволенні позову в частині визначення прізвища дитини за прізвищем батька та внесення відповідних змін в актовий запис про народження, суд першої інстанції виходив із недоведеності позову в цій частині, оскільки дитина проживає з матір'ю, більше з нею контактує, а тому має більшу емоційну прив'язаність до матері. Дитині виповнилося 5 років, весь цей час вона живе і позиціонує себе саме з прізвищем матері. У сучасних реаліях прізвище матері не створює жодного психологічного дискомфорту для дитини, за умов належного виконання батьком своїх обов'язків та його участі у вихованні дитини.

Постановою Київського апеляційного суду від 24 січня 2019 року апеляційна скарга позивача (батька) відхилена, апеляційну скаргу відповідачки (мати) задоволено частково, рішення Згурівського районного суду Київської області від 01 червня 2018 року в частині визначення способу участі у вихованні та спілкуванні з дитиною змінено.

У лютому 2019 року позивач (батько) подав до Верховного Суду касаційну скаргу, у якій, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просить ухвалене у справі судове рішення першої інстанції в частині відмови в задоволенні позову та судове рішення апеляційної інстанції в повному обсязі скасувати та ухвалити нове рішення про задоволення позову в частині визначення прізвища дитини та внесення змін в актовий запис про народження дитини.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування щодо зміни прізвища дитини зазначено в його рішенні³⁰.

«Відповідно до статей 3, 18 Конвенції про права дитини в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Батьки несуть основну відповідальність за виховання дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

Що стосується вирішення позову в частині визначення прізвища дитини та внесення змін до актового запису про народження, то Верховний Суд зазначає таке.

Відповідно до частини першої статті 135 СК України при народженні дитини у матері, яка не перебуває у шлюбі, у випадках, коли немає спільної заяви батьків, заяви батька або рішення суду, запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень провадиться за

³⁰ Постанова КЦС ВС від 15.04.2020 по справі № 365/322/17 *ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88834060>

прізвищем та громадянством матері, а ім'я та по батькові батька дитини записуються за її вказівкою.

Як встановили суди та не заперечується сторонами відповідачка народила дочку, народження якої зареєструвала відповідно до статті 135 СК України.

Батьком дитини є позивач, що також не заперечується сторонами.

Згідно із частиною п'ятою статті 148 СК України у разі заперечення одним із батьків щодо зміни прізвища дитини спір між ними щодо такої зміни може вирішуватися органом опіки та піклування або судом. При вирішенні спору беруться до уваги виконання батьками своїх обов'язків щодо дитини, а також інші обставини, які засвідчують відповідність зміни прізвища інтересам дитини.

Суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для зміни прізвища дитини, оскільки дитина від народження проживає з матір'ю та має прізвище матері, позивачем не доведено необхідність такої зміни, а також того, що зміна прізвища буде відповідати її інтересам, психологічному та гармонійному розвитку. При цьому судами враховано Висновок органу опіки та піклування Подільської районної в місті Києві державної адміністрації від 04 грудня 2018 року, яким вирішено за доцільне не змінювати прізвище малолітньої дитини, враховуючи емоційний стан дитини, її внутрішній дискомфорт та прив'язаність до матері.

У зв'язку з наведеним Верховний Суд у складі постійної колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку, що позивач (батько) повинен був довести необхідність зміни прізвища дитини, а також те, що зміна прізвища буде відповідати її інтересам, психологічному та гармонійному розвитку, тому касаційну скаргу позивача слід залишити без задоволення, а рішення Згурівського районного суду Київської області від 01 червня 2018 року, в частині яка не змінена апеляційним судом, та постанову Київського апеляційного суду від 24 січня 2019 року – без змін.

Таким чином, основне призначення вищого судового органу держави полягає не просто у здійсненні правосуддя, а в забезпеченні однакового тлумачення і застосування законів усіма судами. Його завдання полягає не лише у виправленні судових помилок, допущених у конкретних справах, а передусім у забезпеченні єдності судової практики.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна зауважити, що право на ім'я є цінністю кожної особи, найважливішим знаковим засобом соціального й культурного самовизначення особистості, що зі свого боку забезпечує її індивідуалізацію у суспільстві. Генеза правового інституту імені є

досить тривалою у часовому вимірі та пов'язана з визнанням права на ім'я як основної домінанти соціального буття, завдяки чому немайнове право фізичної особи на ім'я віднайшло своє закріплення на рівні основних законодавчих актів. Право на ім'я сформувало свою соціальну цінність та являється невідчужуваним особистим благом людини. Практична реалізація цього права забезпечується систематичною організаторською діяльністю держави та всіх її органів, посадових осіб, громадських організацій зі створення сприятливих умов для реального використання фізичними особами своїх імен.

Право на ім'я відрізняється безстроковим характером, а, здобувши законодавчу форму закріплення, це право існує постійно та здійснюється вільно, на власний розсуд носія цього права. Право на ім'я належить кожному від народження і виступає як таке, що діє безпосередньо, незалежно від інших юридичних умов та не припиняється після реалізації. Вибір імені дитині повинен ґрунтуватися на принципі розумності та врахування всіх об'єктивних та суб'єктивних чинників, які з свого боку можуть погіршити майбутнє становище дитини.

Право на ім'я є невідчужуваним немайновим правом, що закріплено Цивільним кодексом України. Право на ім'я має певні аспекти його реалізації, зокрема: право на зміну імені та право дати ім'я новонародженій дитині є одночасно правом та обов'язком батьків.

АНОТАЦІЯ

Україна, орієнтуючись на міжнародну спільноту, ствердила нові орієнтири та фундаментальні цінності, що невід'ємно пов'язані з правами людини. Особливого значення набуває забезпечення та гарантування права на ім'я як в Україні та і в усьому світі. Новий вектор розвитку нашої країни спрямовує на необхідність дослідження права на ім'я як в міжнародному, так і в національному аспектах.

Проведене дослідження дозволило встановити, що в Україні право на ім'я посідає одне з найважливіших місць у системі конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Розглянуто поняття «ім'я» в контексті немайнового блага людини, визначено його як основний засіб індивідуалізації людини, що виникає з моменту народження, дозволяє визначити приналежність особи до певного етносу, роду та родини, а також у повному обсязі набути цивільної дієздатності.

Встановлено, що на сьогодні право на ім'я найбільш широко представлено цивільним законодавством України.

Розгляд практики застосування рішень Верховного суду в контексті реалізації права на ім'я вказує на необхідність проведення подальших досліджень особистих немайнових правовідносин, з'ясування їх місця в системі цивільного права, пошуку правових механізмів регулювання та охорони прав на особисті немайнові блага.

Література

1. Стефанчук Р. О., Стефанчук Р. О. Право на ім'я / Р. О. Стефанчук, Р. О. Стефанчук. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2(13–14). С. 83–97. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Unzap_2005_1-2_15
2. O. Pokrason, K. M. Martyniuk, i L. O. Bulko. «The right to the name of an individual: civil and moral aspects» / А. О. Покрасьон, К. М. Мартинюк, Л. О. Булко. *Scientific Journal of Public and Private Law*. 2020. Вип. 2 (6). С. 37–41. DOI: 10.32844/2618-1258.2020.6-2.7
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Молчанов Р. Ю. Гарантії здійснення права на ім'я / Р. Ю. Молчанов. *Право і Безпека*. 2008. № 2. С. 159–162. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/7208/Harantii%20zdiisnennia%20prava%20na%20imia_Molchanov_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
6. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0719-00>
7. Про національні меншини в Україні : Закон України від від 25.06.1992 № 2494-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2494-12>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові : Закон України від 03.11.2020 № 942-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/942-20>
9. Науково-практичний коментар до статті 294 Цивільного кодексу України / *LIGA: ZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/KK000446>
10. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3792-12>
11. Сліпченко С. О. Щодо абсолютності права на ім'я фізичної особи / С. О. Сліпченко. *Юрист України*. 2012. № 1–2. С. 41–45.
12. Менів Л. Д., Божук І. І. Право на ім'я як особисте немайнове право фізичної особи: актуальні питання сьогодення / Л. Д. Менів, І. І. Божук. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 87. С. 37–45.

URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2021/04/meniv_bozhuk_87.pdf

13. Realization of the right to education: theory and practice [Текст] : монографія / Y. I. Tiuria. Publishing House “Baltija Publishing”. 2021. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/175/5027/10526-1>

14. Правовий висновок у постанові Верховного Суду від 02.08.2019 року у справі № 607/13952/17 (провадження № 61-36154св18) / Дайджест судової практики з сімейного права у справах про зміну імені, прізвища дитини. 2020. Вип. 1. С. 3–4. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/Daydjest_zmina%20prizvishya%20ditini%2004%2001%202021.pdf

15. Постанова КЦС ВС від 11.11.2019 у справі № 127/23994/18 / *Інформаційно-правова система «Прецедент»*. URL: <https://precedent.ua/85614405>

16. Правовий висновок у постанові Верховного Суду від 30.03.2020 року у справі № 759/5739/18 (провадження № 61-48321св18) / Дайджест судової практики з сімейного права у справах про зміну імені, прізвища дитини. 2020. Вип. 1. С. 7–8. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/Daydjest_zmina%20prizvishya%20ditini%2004%2001%202021.pdf

17. Постанова КЦС ВС від 01.04.2020 по справі № 234/19213/17 / *ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88815152>

18. Постанова КЦС ВС від 15.08.2018 року у справі № 759/3363/16-ц. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_15_08_2018_roku_u_spravi_759_3363_16_ts/

19. Постанова КЦС ВС від 15.04.2020 по справі № 365/322/17 / *Zakon Online*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88834060>

Information about the authors:

Pushkina Olena Viktorivna,

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Civil, Economic and Environmental of
Dnipro University of Technology
19, Dmytra Yavornytskoho ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Tiuria Yuliia Ivanivna,

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Civil, Economic and
Environmental Law of Dnipro University of Technology,
19, Dmytra Yavornytskoho ave., Dnipro, 49005, Ukraine